

PARTENERIATUL CU FAMILIA

ÎN REUȘITA EDUCAȚIEI INCLUZIVE TIMPURII

VASIAN Tatiana, dr., Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. *Articolul de față relevă semnificația dezvoltării parteneriatului cu familia pentru reușita educației incluzive timpurii. Sunt analizate barierele existente în constituirea parteneriatului dintre grădiniță și familia copilului cu cerințe educaționale speciale (CES). În scopul diminuării acestora, sunt examinate diverse strategii de sporire a implicării părinților copiilor cu CES în procesul de incluziune educațională. Un rol important în dezvoltarea parteneriatului îi revine cunoașterii familiei și împuternicirii acesteia prin valorizarea rolului pe care îl deține în incluziunea copilului.*

Summary. *This paper highlights the significance of developing a partnership with the family for the success of early inclusive education. Here are analyzed the barriers in establishing the partnership between kindergarten and the family of the child with special educational needs (SEN). In order to reduce them, various strategies are examined in order to increase the involvement of parents of children with SEN in the process of educational inclusion. An important role in the development of the partnership belongs to knowing and empowering the family by valuing the role it plays in the inclusion of the child.*

Cuvinte cheie: *parteneriat, educație timpurie, incluziune, împuternicirea părinților.*

Keywords: *partnership, early education, inclusion, parental empowerment.*

În abordarea conceptului de parteneriat în spirit incluziv o să pornim de la înțelegerea noțiunii de incluziune, care, în viziunea părintelui Indexului incluziunii, Tony Booth, înseamnă o abordare principială față de dezvoltarea educației și societății. Ea este legată de participarea democratică în cadrul și în afara educației. Incluziunea în grădiniță, școală nu trebuie înțeleasă ca un aspect al educației ce ține de un anumit grup de copii. „Incluziunea se referă la obținerea unei coerențe în activitățile de dezvoltare, astfel încât acestea să încurajeze învățarea și participarea tuturor: a copiilor și familiilor lor, a personalului și a consiliului administrativ al instituției și a altor membri ai comunității” [1, p. 19-20]. Incluziunea înseamnă o invitație la dialog, în care ascultarea devine mai importantă decât vorbirea; înseamnă să ascultăm opiniile copiilor și să acționăm conform celor auzite; înseamnă să ne ocupăm și de familie, și de personal, pentru că participarea copiilor nu poate fi promovată, dacă cei de acasă, adulții care lucrează cu copiii nu au oportunitatea de a se pronunța în privința deciziilor ce țin de viața și comunitatea educațională.

Parteneriatele solide dintre cadrele didactice, familii și alți membri ai comunității sunt esențiale pentru învățarea și dezvoltarea copiilor. Recunoașterea de către grădiniță a rolului mediului de acasă și a familiei drept un prim mediu educațional și social pentru copil, stabilirea legăturii dintre instituție

și familie, promovarea comunicării continue în ambele direcții sunt câteva dintre condițiile asigurării unei participări depline a familiei în procesele dezvoltate în instituție.

Bariere existente în constituirea parteneriatului dintre grădiniță și familia copilului cu CES

Prin definiție, parteneriatele se conturează drept relații de colaborare între personalul instituției de învățământ și membrii familiei, ai comunității, ai diferitor organizații (servicii sociale, medicale, educaționale, organizații de afaceri, biserica etc.), pentru a implementa programe și activități, care să-i ajute pe copii să reușească (J. Bryan, 2003, J.L. Epstein, 1995) [apud 3, p. 5]. Studiile, însă, arată că familiile copiilor cu dizabilități participă, de regulă, mai puțin în activitățile școlii/grădiniței comparativ cu majoritatea părinților [3, p. 6]. Barierele pe care le resimt în a fi prezenți în viața instituției de învățământ și în a participa la activități de parteneriat se divizează în câteva categorii:

- **bariere materiale:** resurse financiare limitate, dificultăți legate de transport, de lipsa unor persoane în grija cărora ar putea lăsa pe perioada activităților copilul, grija de a crește mai mulți copii;

- **bariere psihologice:** lipsa încrederii în propriile capacități, cauzată de vulnerabilitatea pe care o resimt din cauza existenței copilului cu CES, care nu se descurcă la fel de bine ca alți copii, de lipsa studiilor în general sau a cunoștințelor în domenii specifice; de multe ori părinții nu se simt capabili de a-și ajuta copilul în activitatea de învățare, de a construi o relație optimă cu propriul copil; subiectul dizabilității copilului adesea este perceput ca unul sensibil de către părinți, din care cauză ei nu-și doresc să-l împărtășească cu alte persoane;

- **bariere care vizează cultura organizațională a instituției:**

- **atitudinea personalului:** uneori cadrele didactice nu valorizează opiniile, implicarea părinților, emit judecăți negative în adresa lor; personalul instituției poate interpreta slaba implicare a părinților copiilor cu CES ca lipsă de interes, deși cercetările arată că ei își doresc mult succesul copiilor săi; există și multiple situații când cadrele didactice subapreciază eforturile de implicare ale părinților;

- **climatul instituțional:** percepția diferențelor educaționale și de expertiză între cadre didactice și părinți conduce la relații inegale dintre ei; de multe ori cadrele didactice folosesc un limbaj și termeni pe care părinții nu-i înțeleg sau nu-i acceptă (mai ales, cei ce vizează domeniul dizabilității).

De ce este necesar ca grădinița și familia să colaboreze?

Cercetările în acest domeniu sunt foarte convingătoare: au de câștigat toți. Copiii primesc suportul de care au nevoie pentru un start bun în viață. Colaborarea familiei cu instituția sporește prezența și implicarea copiilor în programele educaționale, le îmbunătățește rezultatele înregistrate. De asemenea acest parteneriat generează atitudini pozitive față de grădiniță, educație, face ca relațiile dintre părinți și copii, dar și familie-grădiniță să fie mai bune. Are influențe benefice și asupra practicilor educaționale, crescând motivația cadrelor didactice de a le îmbunătăți. Consolidează sprijinul din partea comunității, de care instituția de învățământ are atât de mult nevoie [4].

Relația dintre părinți și instituția educațională are o importanță crucială pentru progresul în dezvoltarea copilului și eficiența oricărei instituții implicate în proces. Familia este capul de listă în topul partenerilor unei instituții educaționale. Și cum un parteneriat nu se produce instantaneu, dar presupune o călătorie lungă, el trebuie clădit de la bun început pe principii, menite să asigure angajarea părinților și grădiniței într-o relație autentică și pozitivă. Acestea se referă la promovarea respectului și încrederii, egalizarea șanselor, confidențialitate, informarea și comunicarea eficientă cu părinții, abilitarea și valorizarea lor.

În condițiile respectării acestor principii, un părinte se va simți tratat cu respect și responsabilitate, indiferent de statutul, apartenența etnică, credințele sau convingerile sale. O relație cu familia va funcționa doar în cazul în care familia se va simți acceptată și apreciată. Ea nu trebuie să aibă sentimentul de control social sau critică la adresa sa.

Strategii de implicare a părinților copiilor cu CES în procesul de incluziune educațională

Pentru părinții copiilor cu CES este necesară selectarea unor strategii, care să ia în calcul particularitățile individuale de dezvoltare ale familiei, competențele de care dispune, comunitatea din care vine, cultura acesteia. În acest sens, V. Velsor și G. Orozco (2007) propun un set de strategii, menite să faciliteze implicarea motivată a părinților în activitățile de parteneriat, care se referă la:

- cunoașterea familiilor copiilor;
- cunoașterea comunității;
- utilizarea capitalului cultural al părinților;
- formarea cadrelor didactice în scopul învățării cum să comunice cu familia [3, pp. 7-8].

a. Cunoașterea familiei copilului cu CES

A reuși să cunoști părinții înseamnă mai mult decât a-i invita să se implice, înseamnă a face eforturi active de a ajunge la ei [3, p. 7]. Este un pas ce deschide porți în constituirea parteneriatelor.

Pe lângă datele comune pe care încercăm să le culegem, în mod tradițional, atunci când inițiem cunoașterea familiei, odată cu înrolarea copilului în grădiniță, este necesar să ținem cont și de careva diferențe în evoluția acesteia. În cazul familiei copilului cu dizabilități aceste diferențe vin din experiența trăită, care este una specială, fiind marcată de multiplele dificultăți cu care se confruntă de la anunțul și până la acceptarea dizabilității copilului, de schimbările ce se produc pe parcurs sub influența acestor evenimente. Or orice colaborare se bazează pe respect, iar în cazul familiei copilului cu dizabilități respectul înseamnă abordarea cu tact a experienței trăite.

Este evident că aceste familii trec printr-un proces puternic și îndelungat de suferință. De cele mai dese ori, până la întâlnirea cu cei din instituția de învățământ ele reușesc să cunoască cel puțin câteva instituții publice, cu care nu neapărat au avut relații frumoase. Iată de ce le este adesea complicat, mai ales la început, să stabilească o relație de încredere cu cei din grădiniță. Rezistența, neîncrederea și scepticismul înregistrează cote destul de înalte la acești părinți, care, de cele mai dese

ori, sunt deprinși să își creeze un zid, pentru a se proteja de necunoscut și o nouă suferință. Cea mai mare provocare este de a construi, în astfel de condiții, o relație pozitivă, viabilă și constantă. Ce este important de reținut este *nevoia acestei familii de a fi sprijinită*. La orice etapă părinții au nevoie de înțelegere și toleranță în abordare, care să se materializeze: într-o ascultare activă și manifestare de empatie, în loc de consolare sau critică; în acceptarea sentimentelor pe care le trăiește, în loc de judecare și respingere; în oferirea de informații necesare, în loc de învățare. Acest sprijin, evident, îl poate oferi grădinița, prin atitudinea manifestată și faptele realizate de întreaga echipă de personal.

b) Cunoașterea comunității de unde vine familia copilului cu CES

A învăța despre comunitate înseamnă:

- a cunoaște organizațiile și serviciile care oferă ajutor familiilor, iar prin cunoașterea acestor resurse a putea sprijini suficient părinții în accesarea serviciilor de suport;
- a sprijini părinții, care luptă să asigure nevoile de bază ale familiei, prin informarea despre serviciile medicale, de asistență socială, de consiliere și facilitarea accesului către acestea;
- a identifica liderii comunității și liderii părinților, prin intermediul cărora se poate facilita conexiunea cu grădinița, se pot promova anumite schimbări;
- a cunoaște nevoile familiilor și a răspunde printr-un program educațional de suport.

c) Utilizarea capitalului individual, socio-cultural al familiei copilului cu CES

Este important ca personalul grădiniței să îmbrățișeze cultura părinților. Aceasta înseamnă valorizarea capitalului social al părinților, a modului în care aceștia văd lumea și în care pot contribui la activitățile instituției, indiferent de nivelul lor educațional, social, activitatea profesională. Aceasta presupune transferarea accentului de la ce nu poate familia la punctele ei tari și recunoașterea expertizei pe care o deține [5]. Familia are nevoie de informații, oferite de cadrele didactice, și cadrele didactice au nevoie de informații, puse la dispoziție de familii, pentru a se implica în luarea deciziilor comune. Valorizarea contribuțiilor familiei înseamnă învățarea de către personal de la fiecare părinte.

În practica educațională se observă de cele mai dese ori *o concurență și o luptă vădită între grădiniță/școală și părinți pentru titlul de "cel mai bun expert"*. Evident, și unii și alții se consideră a fi cei mai buni. Cadrele didactice pot crede că, în calitate de profesioniști, sunt în drept să ia decizii, care trebuie să fie acceptate fără ezitare de către părinți. Aceștia, la rândul lor, ar putea avea pretenția de a crede că știu cel mai bine care sunt nevoile propriului copil. Această luptă pentru putere favorizează dezvoltarea unor relații dezechilibrate dintre personal și membrii familiei, fapt ce împiedică abordarea constructivă a situației.

În astfel de cazuri s-ar preta mai bine utilizarea următoarelor strategii:

- recunoașterea faptului că părinții, de cele mai dese ori, își cunosc bine copilul și pot fi "experți" în creșterea și educarea lui;
- manifestarea deschiderii pentru un alt punct de vedere și anume, cel al părinților;

- evaluarea și prezentarea realistă a propriilor competențe și expertize asupra situației.

De fapt, și cadrele didactice, și părinții sunt ”experți” în anumite domenii și acest lucru trebuie acceptat de ambele părți. Familia cunoaște cel mai bine mai ales domeniile legate de îngrijirea și creșterea copilului, istoricul lui de dezvoltare, punctele forte, interesele, modalitățile de încurajare etc., pe când grădinița deține competențele necesare în a dezvolta potențialul copilului, în a organiza procesul lui de învățare etc. Dacă s-ar conștientiza aceste lucruri, ”încăierările de putere” ar putea fi omise. Obiectivul este de a ajunge la o înțelegere comună asupra situației copilului, în baza căreia să se caute soluții. Grădinița și familia trebuie să conlucreze și nu să concureze. Parteneriatele se formează atunci, când cunoștințele și perspectivele ambelor părți sunt împărtășite prin colaborare.

d) Împuternicirea familiei copilului cu CES prin excelență

Familia copilului cu CES are nevoie de sprijin, care, însă, nu trebuie să creeze dependențe. Ajutorul primit trebuie să activeze acele elemente, care să o ajute să-și rezolve pe viitor problemele ce vor apărea cu propriile resurse. În acest scop se identifică nevoile familiei și resursele, formele de sprijin pentru satisfacerea lor. În calitate de resursă este și însuși părintele, care trebuie ajutat să-și formeze deprinderi de mobilizare a capacităților de care dispune. Orice părinte are anumite abilități, iar odată cu descoperirea și valorificarea lor, el devine încrezător în propriile forțe și în abilitatea sa de a-și sprijini copilul în activitățile educaționale. La început părintele învață să se descurce cu sprijin, apoi fără el. Familia devine astfel mai competentă, fapt ce influențează pozitiv și copilul, și buna funcționare a familiei. Are loc o responsabilizare conștientă, denumită *împuternicirea prin excelență*, prin care părintele este încurajat să-și realizeze responsabilitățile parentale [6].

Cum pot fi sprijinite la modul practic familiile copiilor cu CES în cadrul unei relații de colaborare?

Pașii pe care ar putea să-i urmeze un părinte, care vrea să-și ajute copilul și pe sine însuși, țin de depășirea stării de descurajare, caracteristică fazei inițiale, și acceptării dizabilității/problemelor cu care se confruntă acesta. Cu cât mai repede se produce această schimbare, cu atât mai repede el devine un adevărat și real sprijin pentru copil, ușurându-și cu mult și propria stare. Grădinița i-ar putea deveni un aliat de încredere în acest proces. Recomandările pe care le-ar putea oferi unui părinte, ba chiar și implementa în comun unele dintre ele, s-ar putea referi la:

• informarea cât mai adecvată și din surse multiple

Informarea despre procesul de dezvoltare a copilului la diferite etape, semnele ce prezintă anumite riscuri pentru buna lui creștere este primul pas pe care ar trebui să-l întreprindă un părinte. Este firesc ca unii copii să progreseze mai încet decât alții și acest fapt nu e neapărat un motiv de alarmare. Există, însă, și situații în care comportamentele copilului pot semnala anumite probleme care necesită a fi examinate mai amănunțit. Cu cât mai devreme se întâmplă acest lucru, cu atât mai rapid se pot iniția acțiuni de intervenție, care ar sprijini foarte mult progresul copilului.

- **căutarea unui suport profesionist**

O evaluare complexă a dezvoltării copilului va permite fie excluderea acestor momente de frustrare, fie stabilirea unui diagnostic clar, în conformitate cu care se vor oferi sugestii de urmat, se vor trasa careva acțiuni de ajutorare a copilului. Chiar dacă, în urma unei posibile experiențe negative sau după mai multe încercări de adresare la specialiști, a cam scăzut încrederea părintelui în obținerea unui sprijin profesionist, nu trebuie de încetat. Cea mai bună soluție pentru copil este ajutorul unui părinte informat și dedicat, în parteneriat cu specialiști gata să ofere sprijin calificat.

- **încercarea de a-și înțelege propriile emoții și a le accepta**

Depășirea situației tensionate legate de existența dizabilității și acceptarea acesteia sunt posibile doar în cazul neutralizării sau reducerii stresului emoțional cauzat de situația creată. Este bine ca părintele să-și trăiască și să-și exteriorizeze pe deplin emoțiile resimțite în raport cu acceptarea dizabilității copilului, problemelor cu care se confruntă. Părintele trebuie ajutat să înțeleagă că emoțiile și sentimentele pe care le trăiește în aceste momente sunt firești. A reflecta asupra stărilor emoționale înseamnă a le ordona, a le înțelege sursa, pentru a le putea depăși/a mai scădea din intensitatea lor.

- **implicarea în procesul de abilitare al copilului**

Creșterea unui copil înseamnă dezvoltare și adaptare. Părinții învață în această calitate noi abilități de creștere, îngrijire și educare. Psihologii susțin că atunci când părintele este implicat activ în educația și abilitarea copilului, el se simte mai bine, având posibilitatea de a descoperi potențialul copilului și a participa nemijlocit la schimbarea situației [7, p. 65]. Părintele este invitat să descopere pas cu pas potențialul copilului său, să-l înțeleagă și să-l accepte. Urmând invitația, el se va afla într-un proces de căutare creativă a căilor de dezvoltare a abilităților copilului, drept urmare, ajungând să trăiască bucuria succeselor lui mici.

- **susținerea copilului în a merge la grădiniță**

Oricât de dificil nu ar fi și aparent imposibil, părintele trebuie ajutat să rămână încrezător în faptul că toți copiii pot și trebuie să meargă la grădiniță și apoi la școală. *Toți copiii vor și pot, cu sprijin, să își dezvolte potențialul.* Pentru realizarea acestui lucru părintele poate discuta cu administrația grădiniței, cadrele didactice, grupuri de părinți, împreună pot solicita ajutorul asociațiilor de părinți, diverselor organizații implicate în educație.

- **căutarea sprijinului altor persoane**

Părintele este cel care, alături de alți membri ai familiei, oferă copilului cea mai mare parte din îngrijirea de care are nevoie. Fiind totalmente absorbit de grijile copilului și reușind de foarte puține ori să-și urmeze agenda zilnică, trăiește stări frecvente de frustrare, dezamăgire. În astfel de situații are nevoie de sprijin, pe care, însă, rareori se încumetă să-l solicite. De aceea el trebuie încurajat să apeleze, în mod firesc, la ajutorul altor persoane: unui membru al familiei, rude, vecin, coleg de

serviciu, reprezentant al serviciilor sociale etc. Cei din grădiniță ar putea identifica împreună cu părintele un astfel de grup de ajutorare.

- **comunicarea cu alți părinți**

De un real folos poate fi și comunicarea cu alți părinți, care la fel educă copii cu dizabilități, care trăiesc aceeași experiență și o pot împărtăși. Din moment ce problemele sunt discutate cu o persoană de încredere, nivelul de stres se reduce considerabil. *Părintele care sprijină un alt părinte poate deveni cea mai potrivită și credibilă persoană de suport pentru acesta.*

Utilizarea unor astfel de strategii ar permite reducerea tensiunii și frustrării pe care le poate resimți un părinte al unui copil cu dizabilități și ar permite astfel constituirea unor relații pozitive cu instituția educațională. Prin astfel de acțiuni grădinița ar promova respectul pentru diferențele dintre familii, adoptând o filozofie a parteneriatului în care puterea și responsabilitatea sunt împărțite.

Bibliografie

1. Booth, A., Ainscow M. Indexul Incluziunii: dezvoltarea procesului de învățare și participare în școli. Ed. a 3-a. Chișinău: Biotehdesign, 2015. 215 p.
2. Definiția ISSA a pedagogiei de calitate: Cum aplicăm teoria în practică. Ghid pentru promovarea principiilor unei pedagogii de calitate. D. Tankersley, S. Brajkovic, S. Handzar [et al.]. Chișinău: Epigraf, 2013. 216 p.
3. Părinții în școala mea: ghid de idei practice pentru activitățile cu părinții. M.C. Călineci, S.L. Țibu. București: UNICEF, Vanemonde, 2013. 58 p.
4. Țibu, S.L., Goia, D. Parteneriat școală-familie-comunitate, Institutul de Științe ale Educației. București: Editura Universitară, 2014. 117 p.
5. Vasian, T., Bulat, G., Eftodi A. [et al.] Educație incluzivă timpurie: Ghid metodologic. Chișinău: S. n., 2020 (Tipogr. "Print-Caro"). 224 p.
6. Vrăsmaș, E. Intervenția socio-educțională ca sprijin pentru părinți. București: Aramis, 2008. 256p.
7. Ткачева, В.В. Семья ребенка с отклонениями в развитии. Диагностика и консультирование. Москва: Книголюб, 2007, 144 с.